

Інституційний розвиток спеціальних і навчальних спроможностей Військової служби правопорядку (2006–2025)

Institutional Development of Special and Training Capabilities of the Military Law Enforcement Service (2006–2025)

Василь Михайлов

Vasyl Mykhailov

ад'юнкнт, e-mail: mihasik.dod@gmail.com,
<http://orcid.org/0009-0001-8566-752X>

ORCID ID: PhD student, e-mail: mihasik.dod@gmail.com,
<http://orcid.org/0009-0001-8566-752X>

Національний університет оборони України, м. Київ, Україна

National Defence University of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Received: June 13, 2026 | Revised: August 09, 2026 | Accepted: August 31, 2026

УДК: 355.318.2:355.23(477)"2006/2025"

DOI: <https://doi.org/10.33445/sds.2026.16.4.14>

Мета дослідження. Висвітлити процес створення, становлення та функціонування 138-го Центру спеціального призначення (протидії диверсіям та терористичним актам) і 25-го Навчального центру Військової служби правопорядку, визначити їх роль у забезпеченні військової безпеки, підготовці спеціалізованих кадрів та інституційному розвитку ВСП у 2006–2025 рр.

Методи дослідження. Застосовано контент-аналіз нормативно-правових актів і відомчих документів, історико-генетичний, проблемно-хронологічний та історико-системний методи для реконструкції етапів розвитку досліджуваних структур і встановлення їх взаємозв'язку.

Результати дослідження. Встановлено, що створення 138-го Центру у 2006 р. започаткувало формування спеціалізованого компонента силового реагування ВСП. Після 2014 р. його спроможності розширилися завдяки бойовій адаптації, міжвідомчій та міжнародній взаємодії, удосконаленню професійної підготовки й технологізації. Створення 25-го Навчального центру у 2017 р. забезпечило перехід до централізованої системи професійної підготовки, стандартизацію навчальних програм, упровадження SAT та збільшення річної спроможності підготовки приблизно з 250 до понад 1000 військовослужбовців. Визначено взаємозв'язок розвитку спеціальних і навчальних спроможностей ВСП.

Практична цінність дослідження. Результати можуть бути використані під час реформування ВСП, удосконалення бойової та спеціальної підготовки, розвитку міжвідомчої взаємодії та підготовки відомчих аналітичних документів, навчальних посібників і навчально-методичних матеріалів для профільних військових інституцій та органів військового управління Збройних Сил України.

Обмеження/майбутні дослідження. Джерельна база не дає змоги статистично оцінити бойову ефективність 138-го Центру та результативність окремих програм підготовки. Подальші дослідження доцільно спрямувати на вивчення досвіду після 24 лютого 2022 р., технологічної адаптації та механізмів формування спроможностей Військової поліції України.

Тип статті: оригінальна дослідницька стаття історико-інституційного спрямування.

Purpose. To examine the establishment, development, and functioning of the 138th Special Purpose Center (Counter-Sabotage and Counter-Terrorism) and the 25th Training Center of the Military Law Enforcement Service, determine their role in military security and specialist training, and identify their significance for the institutional development of the Service during 2006–2025.

Methods. The study employed content analysis of legal acts and departmental documents, together with historical-genetic, problem-chronological, and historical-system methods to reconstruct the development stages of the institutions under study and establish their interrelationship.

Findings. The establishment of the 138th Center in 2006 initiated a specialized force-response component within the Military Law Enforcement Service. After 2014, its capabilities expanded through combat adaptation, interagency and international cooperation, improved professional training, and technological modernization. The establishment of the 25th Training Center in 2017 enabled the transition to a centralized professional training system, standardization of training programs, implementation of the Systems Approach to Training (SAT), and an increase in annual training capacity from approximately 250 to more than 1,000 service members. The study identifies the interrelationship between the development of special and training capabilities.

Practical implications. The findings may support further reform of the Military Law Enforcement Service, improvement of combat and specialized training, development of interagency cooperation, and preparation of analytical and instructional materials for military institutions and command authorities of the Armed Forces of Ukraine.

Limitations/Future research. The available source base does not permit a statistical assessment of the combat effectiveness of the 138th Center or the effectiveness of individual training programs. Further research should examine experience accumulated after 24 February 2022, technological adaptation, and mechanisms for developing the capabilities of the Military Police of Ukraine.

Paper type: Original research article (historical and institutional study).

Ключові слова: військова служба правопорядку; 138-й Центр спеціального призначення; 25-й Навчальний центр; військова безпека; військова поліція; професійна підготовка; інституційний розвиток; протидія диверсіям; SAT; стандарти НАТО.

Keywords: Military Law Enforcement Service; 138th Special Purpose Center; 25th Training Center; Military Security; Military Police; Professional Training; Institutional Development; Counter-Sabotage; SAT; NATO Standards.

Вступ

Трансформація характеру загроз у військовій сфері на початку XXI ст., зокрема досвід повномасштабної війни, зумовила суттєві зміни в системах безпеки провідних країн світу та України. Зростання ризиків диверсійної діяльності, загроз терористичних актів на об'єктах військової інфраструктури, а також необхідність ефективного реагування на дії ворожих диверсійно-розвідувальних груп (ДРГ) актуалізували потребу у створенні спеціалізованих силових спроможностей.

Однією з інституційних відповідей на зазначені виклики у структурі Збройних Сил (ЗС) України стало створення 11 липня 2006 року 138-го Центру спеціального призначення (протидії диверсіям та терористичним актам) у складі Військової служби правопорядку (ВСП). Формування такого підрозділу засвідчило розширення функціонального призначення ВСП — від виконання переважно правоохоронних та адміністративних завдань до забезпечення силового реагування, протидії диверсійним проявам і захисту військових об'єктів.

Подальша трансформація ВСП була значною мірою пов'язана з початком російської агресії на сході України у 2014 р. Досвід, набутий під час проведення антитерористичної операції (АТО) та операції Об'єднаних сил (ООС), продемонстрував необхідність удосконалення не лише організаційних і функціональних спроможностей ВСП, а й системи підготовки військових кадрів. Участь українських контингентів у міжнародних миротворчих операціях, залучення особового складу до антитерористичних заходів і виконання завдань із забезпечення правопорядку у військах також посилили потребу в уніфікації та стандартизації професійної підготовки. У цьому контексті важливим інституційним кроком стало формування у 2017 р. у Львові 25-го Навчального центру ВСП, діяльність якого була орієнтована на сучасні євроатлантичні стандарти.

Спільний розгляд процесів становлення та функціонування 138-го Центру спеціального призначення і 25-го Навчального центру дає змогу простежити інституційну трансформацію ВСП та розширення її функціональних спроможностей відповідно до змін безпекового середовища. Водночас аналіз спеціальної наукової літератури та інших джерел засвідчує фрагментарність висвітлення зазначеної проблематики: наявні публікації переважно присвячені окремим аспектам створення та діяльності цих структур, тоді як їх розвиток як взаємопов'язаних складових інституційної еволюції ВСП не отримав комплексного висвітлення.

Актуальність дослідження, таким чином, визначається необхідністю осмислення розвитку ВСП в умовах трансформації безпекового середовища України та недостатнім рівнем наукового висвітлення історії створення і функціонування її спеціалізованих структур. Досвід діяльності 138-го Центру спеціального призначення (протидії диверсіям та терористичним актам) і 25-го Навчального центру ВСП має практичне значення для розуміння процесів захисту військових об'єктів, протидії диверсійним загрозам, підготовки спеціалізованого персоналу та адаптації системи військового правопорядку до стандартів НАТО.

Метою статті є висвітлення процесу створення та функціонування 138-го Центру спеціального призначення (протидії диверсіям та терористичним актам) і 25-го Навчального центру Військової служби правопорядку, визначення їх ролі у забезпеченні військової безпеки та підготовці спеціалізованих кадрів, а також розкриття їх значення в розвитку Військової служби правопорядку Збройних Сил України у 2006–2025 рр.

Наукова новизна дослідження полягає в комплексному осмисленні процесів створення, становлення та розвитку 138-го Центру спеціального призначення і 25-го Навчального центру ВСП у 2006–2025 рр. На основі аналізу нормативно-правових актів, відомчих документів та матеріалів відкритих джерел узагальнено історичні передумови й етапи формування та функціонування зазначених центрів як складових інституційної трансформації ВСП, а також розглянуто взаємозв'язок між розширенням спеціальних

спроможностей служби та формуванням системи підготовки кадрів відповідно до стандартів держав — членів НАТО.

Практичне значення результатів дослідження визначається можливістю використання узагальненого досвіду функціонування 138-го Центру спеціального призначення та 25-го Навчального центру під час подальшого реформування ВСП; удосконалення програм бойової та спеціальної підготовки особового складу; імплементації стандартів НАТО, зокрема SAT (System Approach to Training), у навчальний процес профільних інституцій; удосконалення міжвідомчої взаємодії структур сектору безпеки і оборони щодо протидії диверсійним проявам і забезпечення правопорядку у військах; підготовки відомчих аналітичних документів, навчальних посібників та інших навчально-методичних матеріалів.

Огляд літератури

У вітчизняній науковій літературі та військово-аналітичному дискурсі проблематика еволюції функціонального призначення та системи підготовки кадрів ВСП ЗС України представлена кількома основними напрямками досліджень.

Загальний історичний контекст і динаміку участі українських контингентів у міжнародних місіях висвітлено у працях В. Беседовського [1] та В. Голопати [5]. У цих дослідженнях простежено трансформацію завдань підрозділів правопорядку від виконання класичних патрульних функцій на Балканах до участі у складніших стабілізаційних операціях.

Адміністративно-правові аспекти діяльності ВСП, її статус та організаційні засади в межах миротворчих контингентів розглянуто у дисертаційних дослідженнях і наукових публікаціях І. Козуба [9; 10] та О. Стельмашука [21; 22]. У зазначених працях обґрунтовується необхідність системного реформування ВСП з урахуванням набутого міжнародного досвіду та висвітлюються інституційні проблеми, пов'язані з тривалою відсутністю уніфікованого законодавства про військову поліцію.

Важливе значення для розуміння передумов створення 138-го Центру спеціального призначення мають матеріали, присвячені взаємодії українських правоохоронних підрозділів із Military Police коаліційних сил у Республіці Ірак у 2003–2005 рр. Цей напрям представлено у публікаціях С. Згурця [7; 25], В. Кузьменка [11], В. Макарова та С. Безрученка [12]. Наведені в них матеріали характеризують досвід діяльності українських підрозділів ВСП в умовах асиметричних загроз, диверсійної діяльності та необхідності силового реагування. Офіційну позицію оборонного відомства щодо централізації системи ВСП і розширення її повноважень відображено в монографії ГУПС ЗС України [8] та відомчому виданні Головного управління ВСП 2012 р. [4].

Окрему групу джерел становлять матеріали військової періодики та офіційні інформаційні ресурси Сил оборони, які висвітлюють сучасний етап розвитку та бойовий шлях спеціальних підрозділів. Інституційні особливості, специфіку бойового застосування та окремі аспекти внутрішньої організації 138-го Центру спеціального призначення представлено у матеріалах “АрміяInform” [6], “Армія FM” [3] і документальних відеопроєктах [23]. Історико-символічний аспект, пов'язаний із присвоєнням Центру почесного найменування імені князя Володимира Святославича, розглянуто у дослідженні Є. Букета [2]. Додатковим джерелом інформації про повсякденну діяльність та комунікацію частини є її офіційні представництва в соціальних мережах [26].

Процес формування та сучасні спроможності системи підготовки кадрів ВСП на базі 25-го Навчального центру у Львові висвітлено у публікаціях профільних аналітичних ресурсів [24] та офіційних інформаційних матеріалах органів державної влади. Динаміку вдосконалення навчального процесу, інтеграцію стандартів НАТО та поточні результати діяльності центру відображають його офіційні звіти [27; 28], а також мультимедійні матеріали, присвячені підготовці фахівців [15]. Дискусійні питання та концептуальні відмінності між чинною моделлю

ВСП і перспективною структурою Військової поліції також порушуються у професійних військових оглядах [3].

Аналіз наведеного масиву літератури та джерел засвідчує, що науковий доробок з досліджуваної проблематики переважно охоплює окремі аспекти реформування ВСП, міжнародного досвіду її діяльності, функціонування спеціальних підрозділів або розвитку системи професійної підготовки. Водночас комплексне дослідження процесів створення, становлення та розвитку 138-го Центру спеціального призначення і 25-го Навчального центру протягом 2006–2025 рр. у наявному масиві вітчизняних досліджень відсутнє. Саме ця обставина визначає наукову прогалину, на заповнення якої спрямована стаття.

Методологія дослідження

Методологічну основу дослідження становить поєднання загальнонаукових і спеціальних історичних методів, застосованих для системного та історично послідовного аналізу процесів інституціоналізації частин і підрозділів ВСП ЗС України.

Джерельну базу сформовано на основі принципів репрезентативності та критичного відбору матеріалів. Основними критеріями їх добору були офіційність, повнота висвітлення досліджуваної проблематики та безпосередній зв'язок із нормативними й організаційними процесами створення та функціонування досліджуваних центрів.

Джерельний корпус дослідження охоплює нормативно-правові акти та законодавчі документи, серед яких важливе місце посідає Закон України "Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України" [17], що визначає засадничі функції Служби, зокрема щодо участі у протидії диверсійним проявам і терористичним актам на військових об'єктах та правові підстави боротьби з ворожими ДРГ в умовах воєнного стану.

Другу складову джерельної бази становить відомча та розпорядча документація Міністерства оборони України. Організаційно-директивним підґрунтям для аналізу формування 138-го Центру спеціального призначення є Директива Міністра оборони України від 30 грудня 2005 р. № Д-322/1/024 [20], якою було започатковано створення зазначеного Центру.

Для опрацювання джерельного масиву та систематизації матеріалу застосовано комплекс взаємопов'язаних наукових методів. Контент-аналіз документів використано для виокремлення ключових змістових положень відомчих директив і законодавчих норм. Історико-генетичний метод застосовано для простеження основних етапів еволюції досліджуваних структур та встановлення причинно-наслідкових зв'язків у процесі їх становлення. Проблемно-хронологічний метод дав змогу систематизувати події та процеси у часових межах 2006–2025 рр. Історико-системний метод використано для розгляду 138-го Центру спеціального призначення і 25-го Навчального центру як взаємопов'язаних елементів процесу інституційної трансформації Військової служби правопорядку.

Застосування зазначеного методичного інструментарію спрямовано на послідовне дослідження передумов створення, етапів становлення та особливостей функціонування двох спеціалізованих структур ВСП у визначених хронологічних межах.

Результати

Проведений аналіз засвідчив послідовну трансформацію спеціальних і навчальних спроможностей Військової служби правопорядку Збройних Сил України упродовж 2006–2025 рр. У цьому процесі простежуються два взаємопов'язані напрями: розвиток спеціалізованого компонента, представленого 138-м Центром спеціального призначення (протидії диверсіям та терористичним актам), та формування централізованої системи професійної підготовки особового складу на базі 25-го Навчального центру ВСП.

Створення 138-го Центру спеціального призначення відповідно до Директиви Міністра оборони України від 30 грудня 2005 р. № Д-322/1/024 та початок його функціонування

11 липня 2006 р. стали важливим етапом розширення функціональних спроможностей ВСП. На початковому етапі діяльність Центру була спрямована передусім на превенцію, виявлення та нейтралізацію диверсійних проявів на військових об'єктах, участь в антитерористичних заходах, а також забезпечення безпеки представників вищого керівного складу оборонного відомства [6]. Таким чином, поряд із традиційними правоохоронними та комендантськими функціями у структурі ВСП сформувався спеціалізований компонент силового реагування.

Суттєві зміни у функціонуванні Центру відбулися після початку російської агресії на сході України у 2014–2015 рр. Досвід АТО та ООС зумовив розширення вимог до бойової підготовки особового складу, міжвідомчої взаємодії та операційної сумісності. Річна національна програма співробітництва Україна – НАТО на 2015 р. передбачала залучення спеціальних підрозділів ВСП до спільних тренувань і навчань антитерористичної спрямованості [18].

Євроатлантичний напрям розвитку Центру реалізовувався через підготовку особового складу за стандартами держав – членів НАТО, залучення іноземних експертів та інструкторів до заходів бойового злагодження, а також удосконалення матеріально-технічного забезпечення й оснащення підрозділів [18]. Практичне застосування особового складу в районі проведення бойових дій включало виконання завдань із забезпечення безпеки представників керівного складу сектору безпеки і оборони України та офіційних іноземних представників [6; 23].

Встановлено, що розвиток спеціальних спроможностей Центру супроводжувався змінами його тактико-технічного інструментарію. На сучасному етапі до практики діяльності були інтегровані безпілотні авіаційні комплекси та наземні роботизовані системи. Зазначені засоби використовувалися для повітряної та інженерної розвідки, пошуку і виявлення цілей, коригування дій штурмових і пошукових груп та виконання інших спеціальних завдань [2; 15; 26].

Однією з характерних рис функціонування 138-го Центру стала постійна міжвідомча взаємодія. Його особовий склад взаємодіяв з оперативними та контрдиверсійними підрозділами Служби безпеки України, Антитерористичним центром при СБУ та Силами спеціальних операцій ЗС України [15; 23]. Регулярна участь у спільних тактико-спеціальних навчаннях і зборах створювала умови для відпрацювання спільних алгоритмів дій та набуття досвіду роботи у складі міжвідомчих угруповань.

Аналіз кадрової складової діяльності Центру виявив формування спеціалізованої системи професійного відбору кандидатів. Вона включала вивчення особових справ, службових характеристик і попереднього військового досвіду; психологічне та морально-психологічне оцінювання; перевірку рівня фізичної підготовленості й витривалості; проведення співбесід із керівним складом та командирами відповідних підрозділів.

На початкових етапах функціонування Центру в Україні була відсутня централізована система базової підготовки, спеціально адаптована до завдань протидії диверсіям і тероризму в межах компетенції ВСП. Унаслідок цього кадрове ядро формувалося з військовослужбовців різних військово-облікових спеціальностей, а їх подальша спеціалізація здійснювалася безпосередньо у структурних підрозділах Центру.

Підготовка новоприбулого особового складу включала його інтеграцію до навчальних груп, освоєння посадових обов'язків та проходження спеціальної підготовки відповідно до функціонального призначення підрозділу. Внутрішня система підготовки доповнювалася участю військовослужбовців у профільних курсах, командно-штабних і тактико-спеціальних навчаннях антитерористичного спрямування, а також навчанням у закордонних навчальних центрах [6].

Вагомою складовою підготовки стало міжнародне співробітництво. До спільних тренувань залучалися військові інструктори та представники, зокрема, Литовської Республіки, Республіки Польща, Канади та Великої Британії. Участь особового складу Центру в міжнародних місіях, операціях з підтримання миру і безпеки та спільних заходах бойової

підготовки сприяла ознайомленню з практиками Military Police та спеціальних підрозділів держав-партнерів [6].

Інституційне становлення 138-го Центру супроводжувалося державним визнанням результатів його діяльності. Указом Президента України від 23 серпня 2021 р. № 409/2021 Центру було присвоєно почесне найменування “імені князя Володимира Святославича” [19], а Указом Президента України від 6 грудня 2022 р. № 839/2022 його відзначено почесною відзнакою “За мужність та відвагу” [16].

Другим напрямом інституційного розвитку ВСП стало формування централізованої системи професійної підготовки. Створення 15 вересня 2017 р. у Львові 25-го Навчального центру ВСП (в/ч А1666) забезпечило організаційну основу для професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації особового складу. До розроблення підходів до його діяльності долучалися представники держав-партнерів, серед яких Канада, Литовська Республіка, Республіка Польща, Королівство Данія, Велика Британія, Грузія та Чеська Республіка [29].

Основними напрямками діяльності Навчального центру стали стандартизація й уніфікація навчальних програм, формування професійних компетентностей військовослужбовців та адаптація змісту підготовки до функціональних завдань ВСП. Якщо на початковому етапі розрахункова спроможність Центру становила близько 250 військових спеціалістів на рік [13; 24], то надалі вона зросла до понад 1000 військовослужбовців щороку [28].

Створення Центру забезпечило перехід від децентралізованої підготовки на базі різних загальновійськових навчальних структур до єдиного спеціалізованого навчального процесу. Зміст підготовки було орієнтовано на виконання практичних завдань ВСП: забезпечення правопорядку і військової дисципліни, організацію службової діяльності, дії у кризових ситуаціях та виконання завдань у складі національних і багатонаціональних контингентів.

У 2017 р. за участю іноземних військових інструкторів було розроблено й впроваджено низку профільних курсів, серед яких “Затримання та утримання під вартою”, “Застосування сили”, “Поліційні операції”, “Тактична медицина”, спеціалізований курс охорони VIP-осіб та курс виживання SERE.

Важливим результатом розвитку системи підготовки стало впровадження системного підходу до навчання — SAT [27]. У наданих матеріалах його реалізацію представлено як послідовний цикл, що охоплює аналіз вимог до посади, проєктування курсу, розроблення навчальних матеріалів, проведення навчання та оцінювання його результатів. Такий підхід створив механізм систематичного коригування навчальних програм відповідно до функціональних потреб ВСП.

Подальшим етапом інституціоналізації професійної підготовки стало розгортання на базі Навчального центру Школи військового поліцейського та організація фахової підготовки рядового й сержантського складу за спеціальністю “Правоохоронна діяльність” [3; 14]. Особлива увага приділялася підготовці професійного сержантського складу та поєднанню загальновійськової підготовки зі спеціальними правоохоронними компетентностями.

Міжнародна складова діяльності 25-го Навчального центру включала підготовку військовослужбовців до міжнародних операцій з підтримання миру і безпеки. До програм домісійної підготовки входили питання правоохоронної діяльності у багатонаціональному середовищі, міжнародного гуманітарного права і права збройних конфліктів, стандартизованих операційних процедур взаємодії з коаліційними контингентами та виконання поліцейських функцій у районах конфліктів.

У діяльності Навчального центру також використовувалася практика залучення іноземних військових фахівців, зокрема представників Канади, Швеції та Великої Британії. Одним із напрямів співпраці стала підготовка українських інструкторів у межах курсів “Train the Trainer”.

Розвитку навчальної інфраструктури сприяла міжнародна матеріально-технічна допомога. За наведеними у дослідженні даними, у 2019 р. ВСП отримала від США спеціалізоване слідче та криміналістичне обладнання і технічні засоби на суму близько 300 тис. дол. США, а від Канади — допомогу орієнтовною вартістю 1,2 млн дол. США, до якої входили автомобільна техніка, тренажери та навчальне обладнання [3].

Узагальнення отриманих результатів дає підстави виокремити три етапи інституційної трансформації досліджуваних спроможностей ВСП. Перший етап, 2006–2014 рр., характеризувався формуванням спеціалізованого компонента протидії диверсійним і терористичним загрозам. Другий, що розпочався у 2014 р., був пов'язаний із бойовою адаптацією, розширенням міжвідомчої та міжнародної взаємодії й переглядом вимог до професійної підготовки. Третій етап характеризується подальшою технологізацією спеціальних підрозділів, розвитком централізованої системи підготовки, упровадженням SAT та поглибленням взаємодії з державами-партнерами.

Обговорення

Отримані результати дають змогу розглядати розвиток 138-го Центру спеціального призначення та 25-го Навчального центру не як два ізольовані організаційні процеси, а як взаємопов'язані складові інституційної трансформації Військової служби правопорядку. У першому випадку йдеться про поступове розширення спеціальних оперативних спроможностей, у другому — про формування інституційного механізму відтворення, стандартизації та розвитку професійних компетентностей особового складу.

Матеріали дослідження демонструють, що функціональне розширення ВСП відбувалося під безпосереднім впливом зміни характеру безпекових загроз. Якщо на початковому етапі діяльність 138-го Центру була переважно орієнтована на превенцію диверсійних проявів, охорону військових об'єктів та антитерористичні заходи, то після 2014 р. спектр практичних завдань розширився внаслідок безпосереднього досвіду бойових дій та необхідності взаємодії з іншими складовими сектору безпеки і оборони.

Такий результат узгоджується з положеннями праць І. Козуба та О. Стельмашука [9; 10; 21; 22], у яких наголошувалося на необхідності системного реформування ВСП та розширення її спроможностей з урахуванням набутого досвіду. Водночас проведений аналіз деталізує цю трансформацію на рівні конкретної спеціалізованої структури — 138-го Центру — через простеження змін його завдань, системи кадрового відбору, підготовки, міжвідомчої взаємодії та технічного оснащення.

Окремої уваги потребує технологічний компонент трансформації. Інтеграція БпАК та наземних роботизованих систем у діяльність Центру свідчить про адаптацію його інструментарію до умов сучасного бойового середовища. У контексті досліджуваного періоду це означає, що зміна функціональних завдань супроводжувалася не лише організаційними перетвореннями, а й оновленням засобів їх виконання. Водночас наявна джерельна база дає змогу констатувати факт застосування зазначених технологій, але не містить достатніх кількісних даних для вимірювання ступеня їх впливу на результативність виконання завдань.

Іншим важливим результатом є встановлений зв'язок між розширенням функціонального навантаження на ВСП та необхідністю інституціоналізації професійної підготовки. Досвід підготовки особового складу 138-го Центру демонструє, що на ранніх етапах спеціалізація значною мірою здійснювалася всередині самого підрозділу та доповнювалася участю у зовнішніх курсах і тренуваннях. Такий формат дозволяв вирішувати поточні кадрові завдання, однак залишав підготовку значною мірою залежною від конкретного підрозділу та доступності зовнішніх навчальних можливостей.

Створення 25-го Навчального центру у 2017 р. означало перехід до іншої організаційної моделі — централізованої підготовки, у межах якої навчальні програми, професійні

компетентності та методичні підходи могли формуватися на єдиній інституційній основі. Показовою характеристикою масштабування цієї системи є збільшення заявленої річної спроможності з приблизно 250 осіб на початковому етапі [13; 24] до понад 1000 військовослужбовців [28]. Проте ці дані характеризують насамперед масштаб навчальної діяльності й самі по собі не є достатньою підставою для висновку про повне подолання кадрового дефіциту у ВСП.

Методологічно значущою складовою розвитку Навчального центру стало впровадження SAT [27]. Його значення полягає не лише у використанні окремих навчальних курсів, а у переході до циклічної моделі розроблення та оцінювання підготовки, у якій зміст навчання пов'язується з вимогами до конкретних посад і функціональних завдань. У такому контексті SAT виступає механізмом інституційного зв'язку між практичним досвідом підрозділів та змістом професійної підготовки.

Міжнародне співробітництво є наскрізним чинником розвитку обох досліджуваних структур. Для 138-го Центру воно проявлялося через участь у спільних навчаннях, міжнародних місіях та підготовці за участю іноземних інструкторів. Для 25-го Навчального центру міжнародний компонент набув більш інституціоналізованої форми — участі партнерів у розробленні навчальних курсів, підготовці інструкторів, домісійній підготовці та розвитку матеріально-технічної бази.

Водночас наведені матеріали свідчать, що міжнародна взаємодія не замінила власного досвіду ВСП, а функціонувала паралельно з його накопиченням. Після 2014 р., а особливо в умовах повномасштабної збройної агресії, практичний досвід українських підрозділів став самостійним джерелом змін у підготовці та застосуванні особового складу. Саме поєднання зовнішніх навчальних підходів із досвідом виконання завдань у реальному безпековому середовищі визначає специфіку досліджуваної інституційної трансформації.

Результати дослідження також показують взаємозалежність оперативного та освітнього компонентів розвитку ВСП. Зміна характеру завдань спеціальних підрозділів формувала нові вимоги до компетентностей особового складу, тоді як розвиток централізованої системи навчання створював організаційні передумови для їх уніфікованого формування. У цьому сенсі 138-й Центр спеціального призначення та 25-й Навчальний центр можна розглядати як функціонально взаємопов'язані елементи одного процесу: перший акумулював досвід спеціального застосування, другий забезпечував інституційну основу для стандартизації та поширення відповідних професійних підходів.

Водночас межі отриманих результатів визначаються характером використаної джерельної бази. Вона дає можливість реконструювати основні організаційні зміни, напрями діяльності, зміст професійної підготовки та міжнародної взаємодії, однак не містить достатнього масиву кількісних показників для статистичного оцінювання бойової ефективності 138-го Центру або результативності окремих освітніх програм 25-го Навчального центру. Тому висновки щодо їхнього розвитку доцільно трактувати насамперед як результати історико-системного та інституційного аналізу.

Отже, дослідження засвідчило поступовий перехід від створення окремої спеціалізованої спроможності ВСП у 2006 р. до формування взаємопов'язаної системи спеціального застосування та професійної підготовки. Її розвиток відбувався під впливом практичного бойового досвіду, поглиблення міжвідомчої взаємодії, міжнародного співробітництва, стандартизації навчального процесу та технологічного оновлення засобів виконання завдань.

Висновки

У результаті проведеного дослідження встановлено основні етапи створення, становлення та розвитку 138-го Центру спеціального призначення (протидії диверсіям та терористичним

актам) і 25-го Навчального центру Військової служби правопорядку у 2006–2025 рр., а також визначено їх місце в інституційному розвитку ВСП Збройних Сил України.

1. **Створення 138-го Центру спеціального призначення у 2006 р. стало важливим етапом розширення функціональних спроможностей ВСП.** Формування спеціалізованого підрозділу забезпечило організаційну основу для виконання завдань із протидії диверсійним проявам і терористичним актам, захисту військових об'єктів та здійснення спеціальних заходів силового реагування. Важливою передумовою його створення став досвід участі українських військовослужбовців у міжнародних операціях, зокрема у Республіці Ірак, де було набуто практичного досвіду дій в умовах асиметричних загроз та взаємодії з підрозділами Military Police держав-партнерів.
2. **Після початку російської агресії проти України у 2014 р. функціональні спроможності 138-го Центру суттєво розширилися.** Його розвиток супроводжувався удосконаленням системи професійного відбору та підготовки особового складу, поглибленням взаємодії зі структурами сектору безпеки і оборони, участю у спільних навчаннях із міжнародними партнерами та оновленням тактико-технічного інструментарію. На сучасному етапі до практики діяльності Центру інтегровано безпілотні авіаційні комплекси та наземні роботизовані системи.
3. **Створення 25-го Навчального центру ВСП у 2017 р. забезпечило перехід до централізованої системи професійної підготовки особового складу.** Його функціонування дало змогу стандартизувати навчальні програми, сформувати єдині підходи до підготовки військовослужбовців та збільшити масштаби навчальної діяльності. Розрахункова спроможність Центру зросла приблизно з 250 осіб на рік на початковому етапі до понад 1000 військовослужбовців щороку.
4. **Важливим результатом розвитку системи підготовки стало впровадження сучасних методичних та організаційних підходів до навчання.** До них належать системний підхід до навчання SAT, профільні курси спеціальної підготовки, розвиток Школи військового поліцейського, підготовка рядового та сержантського складу за напрямом “Правоохоронна діяльність”, а також залучення іноземних інструкторів і програм підготовки типу “Train the Trainer”. Це створило організаційні передумови для уніфікації професійних компетентностей особового складу ВСП.
5. **Діяльність 138-го Центру спеціального призначення та 25-го Навчального центру становить взаємопов'язані складові інституційної трансформації ВСП.** Перший забезпечує розвиток спеціальних спроможностей і накопичення практичного досвіду виконання складних завдань у сфері військової безпеки, тоді як другий формує централізований механізм професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації особового складу. Їх паралельний розвиток у 2006–2025 рр. сприяв розширенню функціонального призначення ВСП, удосконаленню її кадрового потенціалу та адаптації системи військового правопорядку до сучасних безпекових умов і стандартів держав – членів НАТО.

Отже, поставленої у статті мети досягнуто шляхом реконструкції процесів створення та розвитку двох спеціалізованих структур ВСП, визначення основних напрямів їх функціональної трансформації та встановлення їх ролі у формуванні спеціальних і навчальних спроможностей Військової служби правопорядку Збройних Сил України у 2006–2025 рр.

Перспективи подальших досліджень

Подальші дослідження доцільно зосередити на поглибленому аналізі трансформації завдань, тактики застосування та системи підготовки спеціальних підрозділів Військової служби правопорядку в умовах повномасштабної збройної агресії проти України після 24 лютого 2022 р. Особливої уваги потребують питання протидії диверсійно-розвідувальним групам, захисту військових об'єктів і логістичних маршрутів, міжвідомчої взаємодії,

застосування сучасних технологічних засобів, а також нормативно-правового забезпечення виконання спеціальних завдань.

Окремим напрямом подальших наукових розвідок має стати систематизація та оцінювання накопиченого досвіду діяльності 138-го Центру спеціального призначення і 25-го Навчального центру з позицій його можливого використання під час подальшого реформування системи військового правопорядку в Україні. Перспективним є також дослідження організаційних, кадрових, освітніх і нормативно-правових механізмів трансформації Військової служби правопорядку та формування спроможностей Військової поліції України з урахуванням національного бойового досвіду і практик держав – членів НАТО.

Фінансування

Це дослідження не отримало конкретної фінансової підтримки.

Конкуруючі інтереси

Автори заявляють, що у них немає конкуруючих інтересів.

Використання штучного інтелекту

Список використаних джерел

1. Беседовський В. П. Участь Збройних Сил України в міжнародних миротворчих операціях (1992–2010 рр.): історичний аспект. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. 2011. Вип. 58. С. 132–136.
2. Букет Є. Військова історія в почесних найменуваннях: 138-й центр спеціального призначення імені князя Володимира Святославича. АрміяInform. 28.02.2026. URL: <https://armyinform.com.ua/2026/02/28/vijskova-istoriya-v-pochesnyh-najmenuvannayah-138-i-centr-speczialnogo-pryznachennya-imeni-knyazya-volodymyra-svyatoslavycha/> (дата звернення: 17.03.2026).
3. Військова поліція замість ВСП. В чому різниця? Армія FM. 10.12.2020. URL: <https://www.armyfm.com.ua/vijskova-policiya-zamist-vsp-v-chomu-riznicya/> (дата звернення: 21.04.2026).
4. Військова служба правопорядку у Збройних Силах України / кол. авт. Київ : Huss, 2012. 135 с.
5. Голопапа В. І. Участь України в миротворчих місіях міжнародних організацій у довоєнний період. Правова держава. 2024. № 54. С. 142–151. DOI: <https://doi.org/10.18524/2411-2054.2024.54.304886>.
6. Єдиний в Україні Центр спеціального призначення ВСП святкує 15-ту річницю. АрміяInform. 09.07.2021. URL: <https://armyinform.com.ua/2021/07/09/yedynyi-v-ukrayini-centr-speczialnogo-pryznachennya-vsp-svyatkuye-15-tu-richnyczyu/> (дата звернення: 22.05.2026).
7. Згурець С. Г. Кувейт – Ірак: гуманітарна місія чи бойове хрещення? Defense Express. 2003. № 4. С. 10–15.
8. Історія участі Збройних Сил України у міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки : монографія / В. С. Кузьменко, В. П. Пеньковський, В. М. Павлов та ін. Київ : НДЦ ГУПС ЗС України, 2011. 360 с.
9. Козуб І. Г. Адміністративно-правове регулювання діяльності Військової служби правопорядку у Збройних Силах України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2012. 20 с.
10. Козуб І. Г. Адміністративно-правовий статус Військової служби правопорядку у Збройних Силах України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2012. 217 арк.

11. Кузьменко В. Окремі питання правового статусу миротворчого персоналу в міжнародних операціях: досвід Іраку. Наука і оборона. 2005. № 3. С. 31–36.
12. Макаров В., Безрученко С. Досвід підготовки та застосування українського миротворчого контингенту в Республіці Ірак. Наука і оборона. 2004. № 4. С. 12–19.
13. Міністр оборони відкрив навчальний центр ВСП. Армія – Медіа Сил оборони України : відео. YouTube. 15.09.2017. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=hPNs1SRVOEs> (дата звернення: 22.05.2026).
14. Навчальний процес у Навчальному центрі Військової служби правопорядку набирає обертів! Facebook : відео. 16.11.2017. URL: <https://www.facebook.com/25MPTC/videos/533103853708566/> (дата звернення: 12.05.2026).
15. Начальник спецпризначенців ВСП: тут і солдат, і командир частини виконують однакові функції. Армія FM. 20.11.2020. URL: <https://www.armyfm.com.ua/nachalnik-specpriznachenciv-vsp-tut-i-soldat-i-komandir-chastini-vikonuyut-odnakovi-funkcii/> (дата звернення: 21.05.2026).
16. Про відзначення почесною відзнакою “За мужність та відвагу” : Указ Президента України від 06.12.2022 № 839/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/8392022-45165> (дата звернення: 19.05.2026).
17. Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України : Закон України від 07.03.2002 № 3099-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3099-14#Text> (дата звернення: 12.05.2026).
18. Про затвердження Річної національної програми співробітництва Україна – НАТО на 2015 рік : Указ Президента України від 23.04.2015 № 238/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/238/2015#Text> (дата звернення: 22.05.2026).
19. Про присвоєння почесного найменування 138 центру спеціального призначення (протидії диверсіям та терористичним актам) : Указ Президента України від 23.08.2021 № 409/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4092021-39861> (дата звернення: 17.05.2026).
20. Стельмащук О. С. Адміністративно-правові засади діяльності Військової служби правопорядку у Збройних Силах України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Державний науково-дослідний інститут МВС України. Київ, 2015. 224 арк.
21. Стельмащук О. С. Організаційно-правові засади діяльності підрозділів Військової служби правопорядку у Збройних Силах України при виконанні завдань у складі миротворчих контингентів. Науковий вісник публічного та приватного права. 2015. Вип. 1. С. 138–143.
22. Таємна варта. 138 Центр СпП ВСП. Армія – Медіа Сил оборони України : відео. YouTube. 02.02.2021. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=W4KyCW9QZbs> (дата звернення: 22.05.2026).
23. У Львові створений Навчальний центр Військової служби правопорядку. Ukrainian Military Pages. 25.04.2017. URL: <https://www.ukrmilitary.com/2017/04/navchalny-centr-vsp-u-lvovi.html> (дата звернення: 20.04.2026).
24. Український миротворчий досвід: уроки та перспективи : інформ.-аналіт. вид. / за заг. ред. С. Г. Згурця. Київ : Defense Express, 2008. 120 с. Серія “Зброя України”.
25. 138 Центр спеціального призначення імені князя Володимира Святославича. Facebook : відео. URL: <https://www.facebook.com/UA.Military.Police/videos/644647374908263/> (дата звернення: 11.04.2026).
26. Вдосконалення навчального процесу. 25 Навчальний центр : офіційний сайт. URL: https://25mptc.mil.gov.ua/education_improvement/ (дата звернення: 17.03.2026).
27. Досягнення. 25 Навчальний центр : офіційний сайт. URL: <https://25mptc.mil.gov.ua/achievements/> (дата звернення: 22.05.2026).

28. 25-ий Навчальний центр Військової служби правопорядку ЗСУ відсвяткував третю річницю роботи. Львівська обласна державна адміністрація. 01.09.2020. URL: <https://old.loda.gov.ua/news?id=53402> (дата звернення: 21.04.2026).

References

1. Besedovskiy, V. P. (2011). Uchast Zbroinykh Syl Ukrainy v mizhnarodnykh myrotvorchyykh operatsiiakh (1992–2010 rr.): Istorychnyi aspekt [Participation of the Armed Forces of Ukraine in international peacekeeping operations (1992–2010): Historical aspect]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka*, (58), 132–136.
2. Buket, Ye. (2026, February 28). Viiskova istoriia v pochesnykh naimenuvanniakh: 138-y tsentr spetsialnoho pryznachennia imeni kniazia Volodymyra Sviatoslavycha [Military history in honorary titles: The 138th Special Purpose Center named after Prince Volodymyr Sviatoslavych]. *ArmyInform*. <https://armyinform.com.ua/2026/02/28/viiskova-istoriya-v-pochesnyh-naimenuvannyah-138-i-czentr-speczialnogo-pryznachennya-imeni-knyazya-volodymyra-svyatoslavycha/>
3. Holopapa, V. I. (2024). Uchast Ukrainy v myrotvorchyykh misiakh mizhnarodnykh orhanizatsii u dovoiennyi period [Ukraine's participation in peacekeeping missions of international organizations in the pre-war period]. *Pravova derzhava*, (54), 142–151. <https://doi.org/10.18524/2411-2054.2024.54.304886>
4. Kozub, I. H. (2012a). *Administratyvno-pravove rehuliuвання діяльності Військової служби правопорядку у Збройних Силах України* [Administrative and legal regulation of the activities of the Military Law and Order Service in the Armed Forces of Ukraine] [Abstract of Candidate of Legal Sciences dissertation, National Academy of Internal Affairs].
5. Kozub, I. H. (2012b). *Administratyvno-pravovyi status Військової служби правопорядку у Збройних Силах України* [Administrative and legal status of the Military Law and Order Service in the Armed Forces of Ukraine] [Candidate of Legal Sciences dissertation, National Academy of Internal Affairs].
6. Kuzmenko, V. (2005). Okremi pytannia pravovoho statusu myrotvorchoho personalu v mizhnarodnykh operatsiiakh: Dosvid Iraku [Selected issues of the legal status of peacekeeping personnel in international operations: The experience of Iraq]. *Nauka i oborona*, (3), 31–36.
7. Kuzmenko, V. S., Penkovskiy, V. P., Pavlov, V. M., et al. (2011). *Istoriia uchasti Zbroinykh Syl Ukrainy u mizhnarodnykh operatsiiakh z pidtrymannia myru i bezpeky* [History of the participation of the Armed Forces of Ukraine in international peace and security operations]. NDTs HUPS ZS Ukrainy.
8. Makarov, V., & Bezruchenko, S. (2004). Dosvid pidhotovky ta zastosuvannia ukrainskoho myrotvorchoho kontynhentu v Respublitsi Irak [Experience in the training and employment of the Ukrainian peacekeeping contingent in the Republic of Iraq]. *Nauka i oborona*, (4), 12–19.
9. Ministr oborony vidkryv navchalnyi tsentr VSP [The Minister of Defence opened the Military Law and Order Service Training Center] [Video]. (2017, September 15). *YouTube*. <https://www.youtube.com/watch?v=hPNs1SRVOEs>
10. Nachalnyk spetspryznachentsiv VSP: Tut i soldat, i komandyr chastyny vykonuiut odnakovi funktsii [Head of the Military Law and Order Service special forces: Both a soldier and a unit commander perform the same functions]. (2020, November 20). *Armiia FM*. <https://www.armyfm.com.ua/nachalnik-specpryznachenciv-vsp-tut-i-soldat-i-komandir-chastini-vikonuyut-odnakovi-funkcii/>
11. Navchalnyi protses u Navchalnomu tsentri Військової служби правопорядку nabyraie obertiv! [The educational process at the Military Law and Order Service Training Center is gaining momentum!] [Video]. (2017, November 16). *Facebook*. <https://www.facebook.com/25MPTC/videos/533103853708566/>

12. President of Ukraine. (2021, August 23). *Pro prysvoiennia pochesnoho naimenuvannia 138 tsentru spetsialnoho pryznachennia (protydii dyversiiam ta terorystychnym aktam): Ukaz Prezydenta Ukrainy No. 409/2021* [On assigning an honorary title to the 138th Special Purpose Center (countering sabotage and terrorist acts): Decree of the President of Ukraine No. 409/2021]. <https://www.president.gov.ua/documents/4092021-39861>
13. President of Ukraine. (2022, December 6). *Pro vidznachennia pochesnoiu vidznakoiu "Za muzhnist ta vidvahu": Ukaz Prezydenta Ukrainy No. 839/2022* [On awarding the honorary distinction "For Courage and Bravery": Decree of the President of Ukraine No. 839/2022]. <https://www.president.gov.ua/documents/8392022-45165>
14. Stelmashchuk, O. S. (2015a). *Administratyvno-pravovi zasady diialnosti Viiskovoi sluzhby pravoporiadku u Zbroinykh Sylakh Ukrainy* [Administrative and legal foundations of the activities of the Military Law and Order Service in the Armed Forces of Ukraine] [Candidate of Legal Sciences dissertation, State Research Institute of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine].
15. Stelmashchuk, O. S. (2015b). *Orhanizatsiino-pravovi zasady diialnosti pidrozdiliv Viiskovoi sluzhby pravoporiadku u Zbroinykh Sylakh Ukrainy pry vykonanni zavdan u skladi myrotvorchyykh kontynhentiv* [Organizational and legal foundations of the activities of Military Law and Order Service units in the Armed Forces of Ukraine while performing tasks as part of peacekeeping contingents]. *Naukovyi visnyk publichnoho ta pryvatnoho prava*, (1), 138–143.
16. Taiemna varta. 138 Tsent SpP VSP [Secret guard: 138th Special Purpose Center of the Military Law and Order Service] [Video]. (2021, February 2). *YouTube*. <https://www.youtube.com/watch?v=W4KyCW9QZbs>
17. U Lvovi stvorenyi Navchalnyi tsentr Viiskovoi sluzhby pravoporiadku [A Military Law and Order Service Training Center was established in Lviv]. (2017, April 25). *Ukrainian Military Pages*. <https://www.ukrmilitary.com/2017/04/navchalny-centr-vsp-u-lvovi.html>
18. Ukraine, Verkhovna Rada. (2002, March 7). *Pro Viiskovu sluzhbu pravoporiadku u Zbroinykh Sylakh Ukrainy: Zakon Ukrainy No. 3099-III* [On the Military Law and Order Service in the Armed Forces of Ukraine: Law of Ukraine No. 3099-III]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3099-14#Text>
19. Ukraine, President. (2015, April 23). *Pro zatverdzhennia Richnoi natsionalnoi prohramy spivrobotnytstva Ukraina–NATO na 2015 rik: Ukaz Prezydenta Ukrainy No. 238/2015* [On approval of the Annual National Programme for Ukraine–NATO cooperation for 2015: Decree of the President of Ukraine No. 238/2015]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/238/2015#Text>
20. *Ukrainskyi myrotvorchyi dosvid: Uroky ta perspektyvy* [Ukrainian peacekeeping experience: Lessons and prospects]. (2008). S. H. Zghurets (Ed.). *Defense Express*.
21. Viiskova politsiia zamist VSP. V chomu riznytsia? [Military Police instead of the Military Law and Order Service: What is the difference?]. (2020, December 10). *Armiia FM*. <https://www.armyfm.com.ua/viiskova-policiya-zamist-vsp.-v-chomu-riznicya/>
22. *Viiskova sluzhba pravoporiadku u Zbroinykh Sylakh Ukrainy* [Military Law and Order Service in the Armed Forces of Ukraine]. (2012). Huss.
23. Yedynyi v Ukraini Tsent spetsialnoho pryznachennia VSP sviatkuie 15-tu richnytsiu [Ukraine's only Military Law and Order Service Special Purpose Center celebrates its 15th anniversary]. (2021, July 9). *ArmyInform*. <https://armyinform.com.ua/2021/07/09/yedynyi-v-ukrayini-czentr-speczialnogo-pryznachennya-vsp-svyatkuye-15-tu-richnyczyu/>
24. Zghurets, S. H. (2003). Kuveit–Irak: Humanitarna misiia chy boiove khreshchennia? [Kuwait–Iraq: Humanitarian mission or baptism by fire?]. *Defense Express*, (4), 10–15.
25. 138 Tsent spetsialnoho pryznachennia imeni kniazia Volodymyra Sviatoslavycha [138th Special Purpose Center named after Prince Volodymyr Sviatoslavych] [Video]. (n.d.). *Facebook*. <https://www.facebook.com/UA.Military.Police/videos/644647374908263/>
26. 25 Navchalnyi tsentr. (n.d.-a). *Dosiahnennia* [Achievements]. <https://25mptc.mil.gov.ua/achievements/>

-
27. 25 Navchalnyi tsentr. (n.d.-b). *Vdoskonalennia navchalnoho protsesu* [Improvement of the educational process]. https://25mptc.mil.gov.ua/education_improvement/
28. 25-y Navchalnyi tsentr Viiskovoi sluzhby pravoporiadku ZSU vidsviatkuvav tretiu richnytsiu roboty [The 25th Training Center of the Military Law and Order Service of the Armed Forces of Ukraine celebrated its third anniversary]. (2020, September 1). *Lvivska oblasna derzhavna administratsiia*. <https://old.loda.gov.ua/news?id=53402>
-

This is an open access journal and all published articles are licensed under a Creative Commons «Attribution» 4.0.